

АЛЕКСАНДРА ПИЈУК-ПЕЈЧИЋ
Хисторијски архив
Сарајево
sandrapijuk@gmail.com

Кратко саопштење
(уз критичко издање научне грађе)
УДК 930.251:338(497.15Високо)"1922"
DOI 10.7251/GUARS1810351P

ЕКОНОМСКИ ОПИС СРЕЗА ВИСОКО

Срез Високо је, по административно-територијалној подјели Краљевине СХС на области 1922. године¹ улазио у састав Сарајевске области.²

Овдје представљамо документ под називом "Економски опис среза Високо" из 1928. године, који је упутио поглавар Среза Високо, а на захтјев великог жупана Сарајевске области. Документ се састоји од 13 цјелина, од којих свака пружа богатство података који се односе на: географски опис среза, његову величину, број општина и села, врсту земљишта, климатске прилике, текуће воде, начин искоришћавања и обраде земљишта, степен интензивности обраде појединих култура и жетвени принос, ручну и спрежну радну снагу, број земљопосједника и становника, груписање имања, сточарство, саобраћајна средства, индустрију, трговину, тржишта и тржне цијене.

Документ објављујемо без икаквих језичких интервенција, да бисмо га учинили доступнијим истраживачима и свим заинтересованим лицима, а првенствено онима који се баве проучавањем локалне историје.

Извјештај се чува у Архиву Босне и Херцеговине у Сарајеву у оквиру фонда Велики жупан Сарајевске области (сигнатура: А БиХ, ВЖСО, кут. 42., бр. 12878.) Куцан је машином, ћириличним писмом, српским језиком екавског и ијекавског изговора, на 10 листова односно 19 страница. На одређеним мјестима текст је тешко читљив.

ПОГЛАВАР СРЕЗА ВИСОЧКОГ

БРОЈ: 2260/28.

22. маја 1928.

ВИСОКО

¹ Уредба о подјели земље на области, *Narodno jedinstvo*, god. V, br. 125, od 21. juna 1922. godine

² Сарајевска област обухватала је "1 град (Сарајево), 5 вароши (Фоча, Високо, Вишеград, Фојница, Бусовача), 7 варошица (Рогатица, Вареш, Горажде, Чајниче, Крешево, Доња Прача, Кисељак)". *Алманах Краљевине СХС*, свезак III, део 7, 8, 9, 1927–1928, уредио Виктор Манакин, стр. 466.

ВЕЛИКОМ ЖУПАНУ САРАЈЕВСКЕ ОБЛАСТИ,
САРАЈЕВО

Срески поглавар
Светозар Бркановић

ЕКОНОМСКИ ОПИС СРЕЗА ВИСОКО

Географски положај, величина, границе среза, број општина и села.

Срез Високо спада у Сарајевску област, која се налази у средини Босне. Он лежи на сјеверној и сјеверо-западној страни области, на самој сјеверној граници њеној.

Облик среза је неправилно четвртаст. Дуљина му је од југа према сјеверу највећа и изнаша између места Читлук општине Кралупи и Ђедова Брда општине Липница око 46 километара, а највећа му је ширина од запада места Суботиња према истоку до места Солаковића општине Вишњица 33 километра.

Границе среза су: са истока: срез Сарајевски и кладањски/област Тузланска; са севера: срез Маглајски и жепачки тузланске области; са запада: срез зенички, травничке области; са југа и југозапада: срез фојнички и срез сарајевски.

Срез се састоји од 92 кат. општине, чија се имена и површине виде из приложеног исказа. Он је подељен на уже среско подручје, које обухвата 71 катастарску општину са 70.426 хектара и подручје среске испоставе: Вареш са 21 катастарском општином и површином од 40.443 хектара.

Општи теренски положај земљишта

Од укупне површине среза отпада: око 6% на ниску равницу са надморском висином 300–500 м; око 34% на брежуљасту предео са надморском висином 500–700 м и око 60% на планински крај са надморском висином 700–1300 м.

Ниска равница налази се у уској долини река Босне, Фојнице, те потока Радоваљског, Трстионице, Подвиначког и Ставње.

Брежуљкасти предео је на десној и левој страни реке Босне, Фојнице, споменутих потока и других поточића као притока Босне и Фојнице.

Планински је крај на горњем делу наведених потока и око њихових извора а највише се тога терена налази у подручју среске испоставе: Вареш.

Брежуљкасти је део среза са благим и стрменитим странама, а планински је крај са стрмим странама и са понешто висоравни.

Према томе је већи дио среза око 65% подесан за пашњаке и шуме, а мањи дио око 35% повољан за зиратна земљишта.

Оцена теренског положаја је 2/5 добар (2), 3/5 слаб (1).

Климатске прилике.

Опћенито узевши, клима је срезу височком сурова. Због тога се овде не сади ни дуван ни винова лоза. У планинском крају не успева ни кукуруз, нити озима жита, већ само јари усеви.

У ниској равници и брежуљкастом пределу почињу пољски радови у другој половини месеца марта, а трају до конца новембра. У планинском крају почињу радови у другој половини месеца априла, а завршавају се редовито концем октобра.

Штетних ветрова нема а и градобитине доста су ретке.

Претежно дувају јужни и југозападни ветрови, чији су пратилац редовито киша, која пада и у прољетним, љетним и јесењим месецима у довољној количини. Оно повољно делује на степен влаге у земљи.

У планинском делу среза има често и врло много снега и намета.

Према томе у већем делу среза клима је сурова, док је у ниској равници и брежуљкастом пределу сношљивија.

Оцена климе је: 2/5 добра, 3/5 слаба (1).

Текуће воде.

Најглавнија река је Босна, која долази из среза сарајевског и протиче југозападним делом среза височког у дуљини од 31 клм. На првих 19 клм. свога тока пролази река Босна кроз поље од попречно 12 клм. ширине; на даљих 4 клм. (од Добриња до Чатића) уским кланцем али почев од Чатића раширује се долина реке у "чатићко поље" са просечном ширином од 1 ½ клм. а дужином од 7 клм. Ово поље свршава се код Десетника, а одатле па до среске границе у дужини од 1 клм. тече река Босна уском долином.

Притоци реке Босне са леве стране су:

1. Река Фојница /или Лепеница/ која долази из среза фојничког и тече већим делом кроз кланце а тек у близини града височког раширује се њена долина у "Варошко Поље". Иста река утече у Босну у средини града Високог.

2. Радовска река, која извире у општини Себиње (тронећа срезова височког, фојничког и зеничког) протиче планином Концило и спушта се у "Радовско и Мокроношко Поље" те у Мокронозима утече у Босну. Мокроношко Поље кроз које протече ова река јест један од најплоднијих крајева у срезу, јер је река прилично плитког корита, а њезино је натапање пуно муља и врло повољно. Дужина овога поља је 6 ½ клм, а ширина 1 клм.

Притоци реке Босне са десне стране су:

1. Блажанска река: која се у своме доњем току зове Мисоча. Извире у планини Звијезди/на подручју варешке испоставе/ и тече кроз "Блажанску" и "Куносићку" висораван а одатле даље у дужини од 18 клм. непрекидно тесним кланцем до села Мисоче. Од села Мисоче пролази река кроз раван 2 клм. дугу а исто толико широку, те ниже села Илијаша/Сарајевски срез/ утече у Босну.

2. Река Ставња: извире у планини више варошице Вареша и тече уском долином скоро до рудника Брезе. Више истог рудника прелази река Ставња у раван дугу 6 км. а широку од 1 км. и том равницом тече све до свога утока у Босну код хана Ставње.

3. Подвињачка река. Извире испод села Поднинице и тече непроходним гудурама до села Подвинаца. Одавде прелази у "Подвиначко Поље" дуго 3 км. А широко 1/2 км. па затим кратким теснацем прелази у "грачаничко поље" дуго 5 а широко 1/2 и њиме тече све до свога утока у Босну код села Арнаутовића.

4. Третионица река: извире у планини општине Липнице протече уским кланцем код села Слагошића, Липница, Кр. Сутјеска. Ниже Сутјеске појачава се гровичким и боровичким потоком и одатле прелази у равницу дугу 7 км. а широку 1/2 км., те код села Чатића утече у Босну.

5. Тршћанска река у доњем току звана Згошћа поток извире у планини општине: Букановићи, протече уском долином све до утока у Босну ниже села Попа.

Сви побројани водотоци имају велику брзину и нису раније проузроковали штетних поплава, пошто су шуме задржавале воду. Али како се у пошљедње време шуме нагло девастирају и нерационално експлоатишу, то се јављају штетне поплаве са шљунком све чешће, а нарочито код Ставње и Трстионице које имају ниске обале.

За регулисање река и потока није до сада ништа учињено.

Вештачког натапања у овом срезу нема, а за такве направе не указује се ни велика потреба, јер је температура претежно влажна а оборина има у довољној мери. Уопште срез височки има воде у изобиљу.

Оцена поплаве текућих вода је: 2/3 добра (2), 1/3 слаба (1).

Врста земљишта.

У долинама реке Босне и њених напред побројаних притока – у ниској равници превлађује алувијачна иловача, која има око 40% ситног песка, 50 % глине, и довољно креча и хумуса а мртвица јој има својство да дорегулише влагу и подземну воду. Дубина слоја здравице је 60-80 цм. Физичке особине земљишта су повољне, па се ово земљиште може обрађивати у већем делу године а подесно је за јаре и озиме усеве.

У брежуљкастом пределу са надморском висином од 500 до 700 м. Превлађује жилава иловача са мањом примесом ситног песка креча и хумуса. Поред тога показује се у овом земљишту и осетљива примеса гвозден оксида, који штетно упливише на физичка својства земље. Дуб на здравице је 30–50 а мртвица је сличног састава као и здравица, а често и станац камен. Ради ових својина а и из разлога што је земљиште страновито, није обрадиво у свако доба године. Изузетак чине дубодолине, које имају јачу примесу хумуса и песка, па

су лакше обрадиве и на овом земљишту успевају јари и озими усеви као и кукуруз.

У планинском крају среза претежно је тешка иловача са већом количином хумуса, са врло малом примесом креча и песка. На стрмим странама је земљиште каменито. Због високог положаја земљиште је подесно за шуме, пашњаке, ливаде, али је од мале способности за културу ораница, вртова и воћњака. На овом земљишту кукуруз се не сије, а успевају само јари усеви и то већином зоб, а по нешто и јечам.

Оцена плодности земљишта је: 2/5 добра (2), а 3/5 слаба (1).

Начин искоришћавања и обраде земљишта.

У овом срезу се искоришћује земљиште следећим културама: њивама, вртовима, воћњацима, шумама и пашњацима.

Цјелокупна површина среза излази 110.867 хектара.

Од тога отпада на:

1.	Оранице.....	са површином од	20.972 ха	или 19%
2.	Воћњаке и вртове.....	„	1.404 ха	„ 1,4%
3.	Ливаде.....	„	7.928 ха	„ 7,1%
4.	Приватне пашњаке.....	„	922 ха	„ 0,8%
	Зиратна земљишта	Свега:	31.226 ха	„ 28,2%
5.	Приватне шуме.....	са површином од	4.907 ха	„ 4,4%
6.	Држ. пашњаке.....	„	3.363 ха	„ 3,3%
7.	Држ. шуме.....	„	69.018 ха	„ 62,1%
8.	Грађевни ареал, земљиште јавног добра и непродуктивна земљишта	„	2.063 ха	„ 1,9%
		Свега:	110.867 ха	„ 100%

Господарење је углавном екстензивно, а господарски је сустав различит према положају и плодности земљишта. У доњем крају среза је житнички, а у горњем – планинском крају траварски сустав. Исто је тако и плодород као и избор усева у појединим пределима среза различит.

Према томе је начин газдовања у целом срезу екстензиван.

Оцена искоришћавања и обраде земљишта је 1/1 слаба (1).

Степен интензивности обраде поједине културе и жетвени принос.

Најважнија култура у срезу је ораница, која заузима 19% од целокупне површине среза. Начин обрађивања у доњем крају/ниска ораница и брежуљкасти предео/ разликује се од онога у планинском крају.

а.) У ниској равници и брежуљкастом пределу не прележавају оранице на угару, него се сваке године обрађују трополним плодородом и то у првој години након ђубрења сеје се кукуруз, а у другој години озими усев/обично

пшеница) и најзад у трећој години јари усев/јечам или зоб/. На тај се начин земља једнострано исцрпљује. При овој обради земља се не припрема нарочито, него се само једанпут у 3 године пођубри стајским ђубретом или тором (употреба вештачког ђубрења још је непозната). Затим се за сваки усев земља узоре само једанпут, потом посеје и позуби и са тиме је посао завршен. Орање се врши помоћу воловске спреге и то у ниској равници претежно гвозденим плугом, а по странама раљицом и дрвеним плугом. Семе се од пшенице закречи, а у пошљедње време семе се и тријерише. Сејање се извршује руком, а семена се потроши на 1 хектар како слиједи: кукуруза: 60 кг. (врло нерационално, пошто се доцније при окопавању морају многе стабљике да сасеку); пшенице: 140 кг., јечма: 130, зоби: 120 кг. Кукуруз се окопава 2 пута и то само руком, без употребе икаквих пољопривредних справа. По кукурузу се редовито сеје тиква и пасуљ. Озими се усеву у пролеће плеву, чиме се жито прочишћава и уједно сабира сточна храна. Жито се врше коњима на гувну/харману а од пљеве се чисти развијањем на ветру. У најновије време се набављају много и ветрењаче у ту сврху.

Просечни жетвени принос у ниској равници по 1 хектару је:

На кукуруз 9 метр. центи,
...пшеници 7
.....јечму 6
.....зоби 5

Просечна прометна цена је у ниској равници: 8000 д. по 1 хектару. Просечни жетвени принос у брежуљкастом пределу по 1 хектару је на:

кукурузу: 7 метр. центи,
пшеници: 6
јечму: 6
зоби: 6

Просечна прометна цена је у овом пределу 5000 д. по 1 хектару.

б.) У планинском крају среза нема подесног земљишта за културу оранице. Али пољопривредници из тога краја морају ипак, да поједине комплексе обрађују као оранице силом прилике, како би бар донекле подмирили своје кућне потребе на житу и искористили торове у које сагоне своје благо ноћу.

На ораницама у планинском крају среза уобичајен је следећи плодоред: након тора или шталског ђубрења у првој години сеје се јари јечам а у другој години зоб. Након тога се кроз 2–3 године земљиште никако не оре, него се употребљава као ливада.

Просечни жетвени принос по 1 хектару је:

На јечму: 5 метр. центи
.....зоби: 5

Јечам и зоб је много боље каквоће од онога у ниској равници и брежуљкастом пределу.

Процечна прометна цена је 2500 д. по једном хектару.

Култура ливада заузима 7,1% целокупне површине среза.

У ниској равници ливада нема. У брежуљкастом пределу ливаде се налазе по долинама и у близини потока. Ливаде се бранају и чисте од крупног камења, али нема никаквих других радова за подизање продукције. Ливаде се косе само једанпут а затим се препуштају благу као испасиште. По други пут се коси ливада /отава/ само на оним местима, која се стално држе у оградџи и то у том случају кад буде у месецу августу довољно кише.

Просечни жетвени принос са ливада је:

14 метр. центи по 1 хектару. Просечна прометна цена ових ливада је иста као и ораница.

За ливаде у планинском крају употребљавају се велике површине, чији је просечни жетвени принос 12 метр. центи по 1 хектару, али квалитативног бољег сена. Цена им је по 1 хектару иста као и она ораница.

Вртови и воћњаци запремају 1,3% од целокупне површине среза. Вртови се нерационално искоришћују, тако да тежаци редовито купују у граду на пијаци лук, купус, и остало поврће за своје кућне потребе.

Воћњаци су у дегенерацији. Некада се много воћа садило и калемило, а садања се генерација слабо бави тим послом. Шљивици су пре рата били на замерној висини, али су послѣје запарложени – обрасли маховином а у последње време почела их је рушити и сочна уш.

По свом положају доњи дио височког среза је врло подесан за воћарство, пошто у њему могу да успевају све племените врсте воћака/нарочито крушке и јабуке/.

Обрађивање воћака састоји се у окопавању око воћке, кречењу, а ретко чишћењу крошње. Шљивици су сађени густо и у нреду. Просечни жетвени принос шљивика је 35 мет. центи по 1 хектару.

Просечна прометна цена воћака 10.000 дин. по 1 хектару.

Пашњаци: пашњака приватних има врло мало, једва око 0,8% целокупне површине среза а и њих из дана у дан нестаје, јер се крче и чисте те све више и више прелазе у културу оранице. Од свих пашњака налази се само незнатан део у доњем крају среза и то као окрајци њива; претежни дио пашњака налази се у планинском крају среза.

Државне пашњаке, који запремају 3,3% површине среза искоришћују оближња села на основу сервитутног права.

Цена пашњака одговара оној ливада и њива, јер су редовито њихови саставни делови.

Шуме су најраширенија култура среза; деле се у приватне са 4,4% и државне са 62,2% целокупне површине среза.

Приватне шуме предала је својевремено држава приватним лицима у сопственост понајвише из обзира арондације њиховог поседа. С тога су овакве шуме већим делом окрајци уз веће зиратне комплексе. Господарење је са овим шумама нерационално и ако стоје под надзором власти. Већи дио приватних

шума налази се у општини: Кралупи. То су већином букове шуме, које се држе у забрани и које сопственици употребљавају скоро искључиво за своје кућне потребе. Дрво се одавде у малој количини продаје као гориво, а најчешће се преради у дрвени угаљ, који се доцније уновчује.

У доњем крају среза има у општини: По јачини и нешто младих хрстових шума у приватном поседу али се ове за сада још не могу искоришћавати.

У горњем планинском крају среза има мало приватних шума, а што их има већином су четињаве, те их сопственици искоришћују као грађевно дрво, а у пошљедње их време и продају уз претходну дозволу власти.

Прираст на приватним шумама бјелогорица (листањача) износи 1.5–2 м, а оним црногорице (четињача) 2–3 м³ на годину.

Државне шуме се налазе у великој количини и у доњем и горњем-планинском делу среза. Шуме у доњем крају огромним делом су шикаре и служе као испаша благу и само у планини: Концило, која је у границама општине Радовље и Себиње има одрасле букове, грабове и хрстове шуме. Дрво се из овог дела не продаје него служи сад засад за подмирење сервитутних права околним селима на горивом и грађевном дрвету. Најпространији шумски комплекси су у северном и северо-источном планинском крају среза а у њима преважала огромном већином четињача: јела, оморика и бор.

Годишњи прираст је на овим шумама 2.5–3.5 м³ на један хектар.

Државне шуме се гаје и чувају брижљиво и рационално али ушљед недостатног броја шумског особља догађа се, да их како појединци, тако велики и мали пиланари подкрадају и девастирају.

Оцена интензивности обраде најраширенијих култура је: 1/10 површине тих култура добра (2), 9/10 слаба (1).

Ручна и спрежна радна снага.

Већина поседа у срезу у рукама је малопоседника, који сами посвршавају своје послове и још иду другима на надницу и то је разлог да ручне радне снаге има довољно.

Висина наднице је: 15–20 д. са храном.

Спрежне радне снаге нема довољно, те сиромашни поседници или немају никакву или непотпуну запрегу. Такву спрежну радну снагу плаћају било у новцу, било да се узајамно позајмљују било замењују спрегу са одговарајућом количином ручног рада.

Плуг са 2 вола и једним момком плаћа се 40–60 дин. на дан.

Оцена спрежне радне снаге је 1/3 површине среза добра (2), 2/3 слаба (1).

Број земљопоседника и становника величина и груписање имања.

У овом срезу има свега 44.280 дун. урачунавајући у то и становништво града Високог и паланке Вареша, али се и ови баве поред трговине и занатства

пољопривредом, те баш и најрационалније обрађују земљу. Па како у срезу височком има у свему 31.226 хектара зиратне земље (види одељак за начин искоришћавања) то на појединог становника среза отпада само 7000 м² зиратне земље.

Засебних пољопривредних газдинстава има у срезу око 11.000, то на такво једно газдинство отпада једва по 3 хектара зиратне земље.

Из предњег се види, да народ овога среза не би могао живити од саме пољопривреде да узгред не налази зараде код индустријских предузећа, којих има у самој срезу и којима ће касније бити говора.

Од укупног броја малих газдинстава отпада на имања:

до 5 хектара 65%

од 6–20 34%

од 20–100 1%

Муслимани чине већину становништва (1/2); они живе у збијеним селима, а имања су им разбацана. Друго становништво живи у разбацаним селима и имања су им груписана.

Оцена броја поседника и величине и груписања је: слаба (1).

Сточарство.

У доњем делу среза т.ј. у ниској равници и брежуљкастом пределу сточарство је слабо развијено, док планински део среза живи понајвише од те пољопривредне гране те је у том крају сточарство и развијеније.

Коњарство је примитивно: устајна босанска раса коња. Побољшање је расе у току али споро напредује због оскудице на пастусима. У срезу има: 420 ждребади испод 3 године, 1360 кобила преко 3 год.; 40 пастува преко 3 год. Најзад 2.200 коња преко 3 год.

Говедарство: је у развоју. Осећа се утицај страних раса: Пинцгавске и мелтаке на домаћу расу, али начин оплемењивања није рационалан. У срезу има: мушке и женске телади испод 1 године, 4000 грла; 3900 јунади од 1–2 год. 5.600 јунади и крава преко 2 год.; 300 бикова преко 2 и најзад 7.100 волова преко 2 године.

ОВЧАРСТВО: Од оваца заступљене су само домаће расе: Влашика и Руда. У срезу има 4000 јањади; 9.700 оваца за приплод; 530 почишћених овнова и 1030 јалових оваца.

КОЗАРСТВО: је само домаће расе а на рудницима и по вароши држи се и по која ангорска коза ради млека. У свему има: 3.400 јаради до 1 године, те 6.200 коза и јарчева преко 1 године.

ПЕРАДАРСТВО: је примитивно и нерационално.

ПЧЕЛАРСТВО се почиње да буди и народ почиње да схваћа смисао те гране привреде, те уводи нове кошнице са покретним саћем. Такових кошница има у срезу око 200, а плетених око 1700.

ОД РИБАРСТВА: нема народ велике користи пошто племенитије врсте риба (пастрме) поништене су за време рата динамитом.

Стока се не држи у шталама него је дању на испашама а ноћу у торовима и само за велике студени и снега угони у штале. С тога се добије и мала количина ђубрета.

Пре светског рата било је сточарство много развијеније и савњивши садање стање са пописом стоке из 1879. год. установљује се да је тада било и ситне и крупне стоке за 25% више.

Саобраћајна средства.

Срез височки оскудијева на комуникацијама. У доњем делу среза саобраћајне су прилике повољније док су у планинском крају врло неповољне.

У срезу имају две жељезничке пруге уског колосека и то:

1. Пруга Сарајево–Брод, која пресеца Височки срез долином реке Босне у дужини од 31 клм.

2. Пруга Подлугови–Вареш уз реку Ставњу у дужини од 25 клм.

Од главних изграђених друмова имамо:

1. Кисељак–Високо у дужини од 13 клм.

2. Високо–Подлугови–Вареш 32

3. Подлугови–Илијаш 3

4. Чатићи – Кр. Сутјеска 9

На ове друмове се надовезују сеоски путеви, који су неки мање неки више пролазни.

Поред ових друмова налазе се у срезу још 2 друма и то:

1. Вареш–Звијезда–Очевље у дужини од 30 км

2. Вареш–Погари–Дубоштица 24 ...

Ова два друма изградила је шумска дирекција у Сарајеву, а одржавају их шумски предузетници, који експлоатишу државне шуме око Вареша. Из тога су разлога ови друмови тако и проведени, да у првом реду послуже интересима шумске индустрије а за потребе пољопривредника су стварно од споредног значаја.

На један хектар површине среза отпада 0,514 м. жељезнице и 1.09 м. друмова.

Оцена саобраћајних средстава је 1/3 добра (2), 2/3 слаба (1).

Индустрија.

Од индустрије има у граду Високом:

1. Кожарнице, које израђују кожу за опанке и баве се и прерадом коже у полуфабрикату.

2. Производњу ђебета из вуне.

Од ове две индустрије има сеоски свет личну корист пошто има прилику, да добро уновчи своје сточарске производе.

И у Високом и Варешу има трговаца са пољопривредним производима. У Високом трговци жито извозе а зими и у прољеће увозе. У Варешу трговци жито само увозе. У томе крају сувишак на зоби и сену прода се у оближње рудокопе Вареш и Брезу.

Просечна цена најглавнијих пољопривредних производа овога среза била је у год. 1925/26. ова:

Пшеница	310	дин. за 100 кг
Зоб	185 100 ...
Јечам	185 100 ...
Кукуруз	190 100 ...
Пасуљ	300 100 ...
Крумбир	100 100 ...
Сено I врсте	80 100 ...
Сено II врсте	60 100 ...
Јечмена слама	40 100 ...
Зобена	40 100 ...
Пшенична	20 100 ...
Кукурузовина	20 100 ...
Бундева	30 100 ...
Сирових шљива ...	100 100 ...
Сувих	300 100 ...
Дрво за огрев	90 100 ...
Дрво за грађу	350 100 ...

Према томе цене су производа према берзанским ценама повољне.

Оцена трговине и тржних цена је: добра (2).

Сем тога налазе се у подручју среза и ова предузећа:

1. Државни угљени рудокоп у Брезу,
2. Какњу,
3. мајдан и љеваоница гвожђа у Варешу
4. Парна стугара Др. Самарџија и др. на Погарима
5. Парна стругара Бутаџони и Вентурини на Илијашу/која подмирује своје потребе на дрвету у срезу височком.

6. Парна стругара Вејсил Шишић у Потоцима

7. Парна стругара браће Злоушић у Звијезди.

8. Парна стругара Љубо Црвенковић у Звијезди

9. Парна стругара Казаферовић у Трибији.

Осим ових стругара имају још и неке мање поточаре.

На свим овим предузећима као и на жељезничкој прузи запослено је око 5000 раденика.

Ова могућност зараде олакшава тешко стање сеоског становништва, али и поред тога стање је сељака у Височком срезу – опћенито узевши прилично лоше. Оцена индустрије је: врло добра (3).

Трговина, тржишта и тржне цене.

Трговина са пољопривредним и шумским производима је у самом срезу доста живахна.

Главно тржиште среза је Вареш где се такође одржава пијаца једанпут недељно.